

ROMSKÝ JAZYK NEBO NOVÉ ESPERANTO?

Antonín FERKO

Abstract

The article argues the efforts of the Romologist to establish a standard Romany language. The analysis of everyday life (Lebenswelt) of the population/s shows that schooling in standard Romany language would be purposeless and bothering and that the knowledge of the language would in no way lead to a more effective communication among the population/s in question.

Uvedená otázka mě napadla poté, co jsem se bavil s jedním romistou o standardizaci romského jazyka. Ano, každý jazyk se dá „standardizovat“, resp. lze vytvořit (závaznou a institucemi vyučovanou) gramatiku, lexikon, etc. Ale k čemu to vše, když takovým standardizovaným jazykem nebude nikdo mluvit? Takový jazyk je předurčen k zániku.

Co dělají romisté, jakožto jazykovědci a tvůrci romského jazyka? Tvoří gramatiku, upravují lexikon a dá se říci, že tvoří nový jazyk vzešlý z používaných cigánských nářečí okořeněných slovy z různých jazyků a celou kupou slov zcela vymyšlených. Po vytvoření takového jazyka se budou snažit tento jazyk oživit (budou ho vyučovat). Vzniknou tím mluvčí a jazyk přežije. Ale to by nesměla být romština.

Cigáni nikdy nebudou mluvit romsky, ale cigánsky, jak jim velí jejich rodová příslušnost a s ní spojená potřeba manifestace odlišnosti. Cigáni nikdy nebudou chtít, aby jejich dítě, žijící např. v Čechách, mělo povinný jazyk romštinu, protože pro něj bude zbytečná. Jejich slovy? „Nebudeš se učit mluvit tak, jak mluví degeši!“ Kdo se tedy bude učit nový jazyk, romštinu? Budou to hlavně romanticky smýšlející nadšenci romské kultury, která je stejným umělým konstruktem jako romština.

Vše by bylo fajn a hlavně by to nikomu neublížilo, kdyby se romština stala „esperantem“ neboli jazykem nadšenců. Kde je tedy problém? V politice.

Většinová společnost, tak jak je seznamována a informována o Cigánech, si myslí, že Cigáni tvoří jednotnou komunitu, resp. národ, který má své dějiny, své tradice, svůj jazyk etc. Většina hegemonní populace si myslí, že Cigáni jsou jedna velká rodina. To je mylná představa, svou mylností přirovnatelná ke středověké představě, že Země je středem vesmíru.

Tato většina bude mít snahu vyučovat Cigány v jejich „rodném“ jazyce, a to - romsky. Chyba lávky. Cigán nemluví romsky, ale cigánsky, tak jako Olach nemluví a nebude mluvit romsky, ale jen a jen olašsky, s příměsí slov převzatých z prostředí, kde žije.

Vyučováním romského jazyka, resp. vyučováním v romském jazyce tam, kde by na to podle zákonů Cigáni měli i právo, by přineslo jen další pětky v žákovských knížkách cigánských dětí. Pro žáky by to bylo stejné, jako by se vyučovalo v cizím jazyce a ne - jak si myslí většinová společnost - jako by se vyučovalo v jejich mateřtině.

Někdo může namítat, že je to stejné, jako když se žák doma mluvící chodským dialektem ve škole učí český jazyk. Ano, stejné by to bylo, kdyby zde existovaly instituce,

kde bych musel používat romský jazyk. Potom by vyučování romského jazyka bylo logické a obecně žádoucí.

Co by se stalo, kdyby vznikly zájmové, resp. volnočasové instituce, kde by se mohla používat romština? Všichni by mluvili česky, popř. jiným jazykem, a romsky by mluvila jen hrstka nadšenců. Bylo by to stejné, jako kdyby se v obdobných institucích mohlo mluvit v esperantu. Ten, kdo umí esperanto, by si tam možná tu a tam zašel, aby si pohovořil v esperantu, ale podle mě by běžně dál používal svoji mateřštinu nebo jiný jazyk, který by mu umožňoval *efektivnější* komunikaci.

Je tu ještě jeden problém a toho se obávám nejvíc. Tím problémem je, že vzniklá romština by byla povinná, byla by nucená žákům identifikovaným učitelem coby „Romové“. Tito žáci by neměli na výběr: „Přece je to Rom.“ Je to stejné, jako když se na školách vyučuje romština, která ještě není standardizovaná a ještě k tomu jí nikdo nemluví. Vyučuje se, tvoří se jazyk bez nositelů, resp. mluvčích. Co s tím?

Nechme dokončit romisty standardizaci romského jazyka. Bude zde potom nové esperanto, kterým - kdo bude chtít - bude moci mluvit. Nenechme romisty ani jiné občany, aby tento jazyk zavedli do škol jako povinný. Ano, ať je dobrovolný, čistě dobrovolný jako esperanto, ale ať ho nenutí těm, kteří mluví cigánsky, olašsky nebo česky a nechtějí umět romsky, stejně jako nechtějí znát esperanto. Není to jako s angličtinou a jinými standardizovanými jazyky. Ty jsou povinné, protože jsou živé a jejich znalost umožňuje *efektivní* komunikaci. Zato znalost esperanta neumožňuje komunikaci v institucích, ale pouze v klubu příznivců esperanta. Ať si tedy i romisté a příznivci romské „tradiční“ kultury taktéž založí „Klub přátel romské kultury“ a tam necht' se vyučuje romský jazyk.

Já, jako Cigán, opravdu nechci, aby se mé děti ve škole povinně učily romštinu, a to ze dvou hlavních důvodů:

1. Bez institucí, kde takový jazyk budou moci používat, jim to bude k ničemu.
2. K čemu jim bude romština, když budou umět cigánštinu, která splní úlohu sebeidentifikační, resp. manifestační i komunikační (kterou ovšem stejně zdařile obstará i dialekt češtiny)?